

TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH YO'LLARI

Boltaboyev Javlonbek Nurali o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Toshkent

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklarining kredit portfeli sifatini oshirish masalalari tahlil qilingan. Kredit portfeli bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va uning raqobatbardoshligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Maqolada kredit portfelini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan zamonaviy usullar va yondashuvlar, ularning amaliy ahamiyati va afzalliklari o'rganilgan. Tadqiqot davomida tijorat banklari kredit portfelining sifatini oshirish uchun risklarni boshqarish strategiyalarini takomillashtirish, raqamlashtirish imkoniyatlarini keng joriy qilish va xalqaro tajribani qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu tadqiqot natijalari banklarning kredit siyosatini samarali tashkil etish, qarz oluvchilar bilan ishlash jarayonini optimallashtirish hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishda amaliy ko'mak sifatida foydalanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, kredit portfeli, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, raqamlashtirish, strategik rivojlanish, xalqaro tajriba.

Abstract. This article analyzes the issues of improving the quality of the loan portfolio of commercial banks. The loan portfolio plays a critical role in ensuring the financial stability of banks and enhancing their competitiveness. The article examines modern methods and approaches used in managing loan portfolios, along with their practical significance and advantages. The study provides recommendations for improving the quality of the loan portfolio of commercial banks by enhancing risk management strategies, expanding the implementation of digitalization, and adopting international best practices. The findings of this research can serve as practical support for organizing effective credit policies, optimizing borrower relations, and increasing economic efficiency.

Keywords: Commercial banks, loan portfolio, financial stability, risk management, digitalization, strategic development, international experience.

KIRISH

Hozirgi iqtisodiy sharoitda tijorat banklari kredit portfeli sifatini oshirish masalasi moliyaviy barqarorlik va bank sektorining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan muhim omil sifatida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bozor munosabatlarining murakkablashuvi, raqobatning kuchayishi va global iqtisodiy tahdidlar banklarning kredit portfelini samarali boshqarishni talab qilmoqda. Kredit portfeli sifati bankning moliyaviy barqarorligi va rentabelligiga ta'sir ko'rsatadigan asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Shuningdek, bu ko'rsatkich iqtisodiyotning real sektoriga moliyaviy resurslarni yetkazib berish jarayonining samaradorligini aniqlashda muhim o'rin tutadi.

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishda zamonaviy yondashuv va usullarni qo'llash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Kredit portfeli sifatini oshirishning asosiy maqsadi – kreditlar bo'yicha tavakkalchiliklarni boshqarish, qarzдорlik darajasini kamaytirish va bankning rentabelligini oshirishdir. Ushbu jarayon kredit siyosatini samarali tashkil etish, mijozlarning to'lov qobiliyatini tahlil qilish va kredit qaytarilishining yuqori darajasini ta'minlash orqali amalga oshiriladi.

Bank faoliyatida raqamlashtirish imkoniyatlaridan foydalanish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Kredit portfelini boshqarishda raqamli tizimlar va texnologiyalar qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish, kreditlarning maqsadli sarflanishini kuzatib borish va korruptsiya xavfini kamaytirish imkonini beradi. Shu bilan birga, kredit portfelini boshqarishda xalqaro tajribani o'rganish va uni amaliyotga tatbiq etish bank faoliyatining samaradorligini oshirish uchun zarur hisoblanadi.

Tijorat banklarining ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirish ham muhim yo'nalishlardan biridir. Bank resurslarini ijtimoiy loyihalarga jalb qilish, aholining turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiluvchi dasturlarni moliyalashtirish orqali

bankning ijtimoiy obro'sini oshirish mumkin. Ijtimoiy mas'uliyat tamoyillariga asoslangan yondashuv mijozlarning ishonchini oshirish va bank faoliyatini barqaror rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari kredit portfelini boshqarish samaradorligini oshirish uchun risklarni boshqarish mexanizmlarini kuchaytirish, raqamlashtirishni keng joriy etish va xalqaro tajribadan foydalanish zarur. Kredit portfelini optimallashtirish orqali bank faoliyatini samarali boshqarish, tavakkalchiliklarni minimallashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash mumkin.

Kredit portfelini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan usullar turlicha bo'lib, ular kredit tahlili, tavakkalchilikni baholash indikatorlari va strategik boshqaruv mexanizmlariga asoslanadi. Kompleks yondashuvlar yordamida kredit portfelining holati chuqur tahlil qilinib, samaradorlikni oshirish yo'nalishlari aniqlanadi. Ushbu usullar tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda va strategik qarorlar qabul qilishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Mazkur maqolada keltirilgan yondashuvlar va tavsiyalar tijorat banklari kredit portfelini boshqarishni takomillashtirish va uning samaradorligini oshirishga hissa qo'shadi.

Tijorat banklarining kredit portfeli sifatini oshirish bugungi kunda nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki bankning umumiy faoliyati muvaffaqiyatini ta'minlash uchun ham dolzarb hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda bir qator strategik yondashuvlarni ishlab chiqish talab etiladi.

Birinchidan, kredit olishni rejalashtirayotgan mijozlarning kredit qobiliyatini chuqur tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Kreditlar bo'yicha tavakkalchilikni minimallashtirish uchun mijozlarning moliyaviy holati, daromad manbalari va qarzdorlik darajasini har tomonlama baholovchi ilg'or kredit balli tizimlaridan foydalanish lozim. Bunday tizimlar bankka qarz qaytarilish ehtimolini aniq baholash imkonini beradi.

Ikkinchidan, kredit siyosatini diversifikatsiya qilish va kredit portfelining barqarorligini oshirish maqsadida turli sohalar va hududlar bo'yicha kreditlarni teng

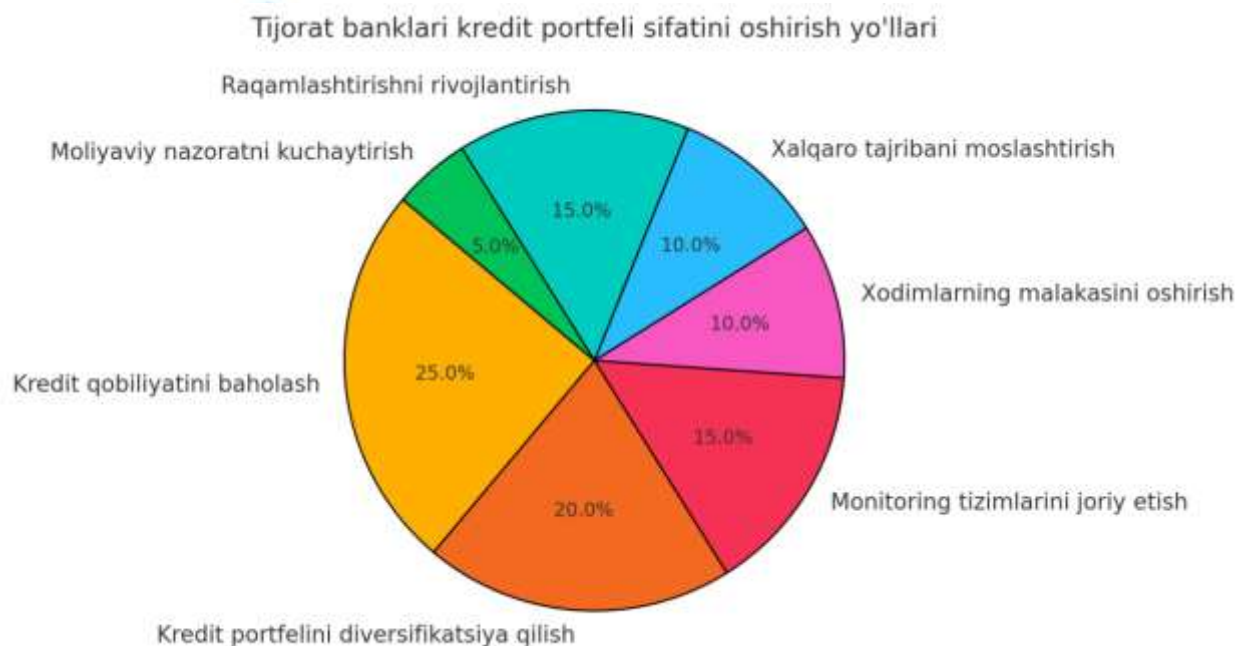
taqsimlash kerak. Bu bankka iqtisodiy xavflarni kamaytirish va kredit portfelini muvozanatlash imkonini beradi.

Uchinchidan, kreditlarni monitoring qilish tizimlarini joriy etish bank faoliyatini samarali boshqarishning ajralmas qismidir. Kredit portfeli sifatini kuzatib borish va kreditlar bo'yicha kechikishlarni erta aniqlash uchun zamonaviy texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish zarur. Bu kredit sifatini doimiy ravishda nazorat qilish va muammolarni vaqtida bartaraf etishga yordam beradi.

To'rtinchidan, kredit portfeli sifatini oshirish uchun xodimlarning malakasini oshirish va ularni zamonaviy boshqaruv vositalariga o'rgatish muhim. Bank xodimlari kredit risklari va portfelni boshqarish bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak.

Shuningdek, xalqaro tajribani o'rganish va uni milliy sharoitga moslashtirish orqali bank kredit siyosatini takomillashtirish mumkin. Dunyo miqyosidagi ilg'or amaliyotlar va texnologiyalarni joriy etish bank faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Masalan, Yevropa Ittifoqi va AQSh banklarida joriy etilgan "early warning" tizimlari kredit bo'yicha muammolarni oldindan bashorat qilishda samarali vosita sifatida tan olingan.

Mazkur yo'nalishlarda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar bank faoliyatining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va uning kredit portfeli sifatini oshirish uchun amaliy yordam beradi. Ushbu tadbirlarni amalga oshirish nafaqat bankning rentabelligini oshiradi, balki iqtisodiy rivojlanish va barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Rasm 1. Tijorat banklari kredit portfeli sifatini oshirish yo'llari

Ushbu diagramma tijorat banklarida kredit portfelining sifatini oshirish uchun muhim bo'lgan yo'nalishlar va ulardan har birining ahamiyat ulushini aks ettiradi. Diagramma bo'yicha kredit siyosatini takomillashtirish, moliyaviy monitoringni kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, risklarni boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish va mijozlar bilan ishlashni yaxshilash singari asosiy strategik yo'nalishlar ko'rsatilgan. Har bir yo'nalish kredit portfelini samarali boshqarishda o'ziga xos rol o'ynaydi.

Tijorat banklari kredit portfeli sifatini oshirish bo'yicha tadqiqot va amaliy yondashuvlar turli jihatlaridan davom ettirilishi mumkin. Quyida ushbu mavzu bo'yicha qo'shimcha yo'nalishlar va strategiyalar keltiriladi:

1. Kredit siyosatini optimallashtirish

— **Maqsadga yo'naltirilgan kredit berish:** Banklar kredit resurslarini tahlil qilib, ma'lum iqtisodiy sohalar va bozor segmentlariga yo'naltirilgan maxsus dasturlarni ishlab chiqishlari kerak.

— **Kredit shartlarini differensiyalash:** Turli mijoz guruhlari uchun kredit shartlarini (foiz stavkalari, muddatlar va qaytarish rejimlari) o'zlashtirish orqali sifatni oshirish mumkin.

— **Kredit tahlilining avtomatlashuvi:** Kredit arizalarini baholash jarayonida sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan algoritmlardan foydalanish tezlik va aniqlikni oshiradi.

2. Risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish

— **Risklarni aniqlash:** Kredit portfelidagi xatarlarni oldindan aniqlash uchun "skoring tizimi" va kredit tahlil dasturlari qo'llanilishi kerak.

— **Risklarni sug'urtalash:** Kreditlar bo'yicha sug'urta mexanizmlarini joriy qilish orqali bank xatarlarni kamaytirishi mumkin.

— **Kechikkan qarzlarni qayta tuzish:** Kreditlarni qaytarish qobiliyatida qiyinchilikka duch kelgan mijozlar bilan alohida ishlash, ularning qarz yukini boshqarish.

3. Mijozlar bilan munosabatlarni rivojlantirish

— **Mijozlarni tahlil qilish:** Banklar mijozlar ehtiyojlari va xatti-harakatlarini tahlil qilib, individual yondashuvlarni qo'llashi mumkin.

— **Qo'llab-quvvatlash xizmatlari:** Kredit bo'yicha maslahat beruvchi maxsus xizmatlarni tashkil qilish.

— **Mijozlar sadoqati dasturlari:** Kredit bo'yicha o'z vaqtida to'lov qilgan mijozlar uchun bonuslar va imtiyozlarni taklif qilish.

4. Raqamli texnologiyalarni joriy etish

— **Mobil va onlayn xizmatlar:** Kredit arizalarini onlayn qabul qilish, jarayonni avtomatlashtirish orqali mijozlar uchun qulaylik yaratish.

— **Blokcheyn texnologiyasi:** Kredit shartnomalarining xavfsizligini oshirish va jarayonlarning shaffofligini ta'minlash.

— **Big Data tahlili:** Katta ma'lumotlardan foydalanib mijozlarning moliyaviy qobiliyatini baholash.

5. Monitoring va nazoratni kuchaytirish

- **Doimiy monitoring tizimlari:** Kredit qaytarilishini kuzatish uchun zamonaviy texnologiyalar va dasturiy ta'minotdan foydalanish.
- **Ichki auditni rivojlantirish:** Kredit portfeli tahlilining o'z vaqtida amalga oshirilishi va qarzlarning to'lanish holati bo'yicha hisobotlar yaratish.
- **Kechikkan to'lovlarni tahlil qilish:** Qarzar qaytarilishini ta'minlash uchun kechikkan to'lovlar sabablarini chuqur tahlil qilish va oldini olish choralari.

6. Xalqaro tajribani o'rganish

- **Yetakchi banklarning tajribasi:** Dunyo miqyosidagi ilg'or tijorat banklarining kredit portfeli boshqarish tajribasini o'rganib, amaliyotga tatbiq etish.
- **Xalqaro standartlarni joriy qilish:** Kredit portfeli boshqaruvi uchun Basel III standartlariga muvofiqlikni ta'minlash.

Yuqoridagi yondashuvlar va strategiyalar tijorat banklari kredit portfeli sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyatga ega. Kredit portfeli sifat bankning moliyaviy barqarorligi va mijozlar ishonchini oshirish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Tijorat banklari uchun kredit portfeli sifatini oshirish dolzarb masalalardan biri bo'lib, bu nafaqat banklarning moliyaviy barqarorligi, balki iqtisodiyotning umumiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tadqiqot davomida bir qator muhim xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Kredit siyosatini optimallashtirish:** Kredit resurslarini maqsadli taqsimlash va mijozlar ehtiyojlarini hisobga olgan holda differensial yondashuvni qo'llash kredit portfeli sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.
2. **Risklarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish:** Xatarlarni aniqlash va boshqarish uchun zamonaviy texnologiyalar va sug'urta mexanizmlaridan foydalanish zarur. Ayniqsa, avtomatlashtirilgan skoring tizimlari va kredit monitoringi tizimlarini joriy etish dolzarb ahamiyatga ega.

3. **Mijozlar bilan ishlashni yaxshilash:** Bank va mijozlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash, individual yondashuv va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini rivojlantirish orqali kredit to'lovlarini vaqtida amalga oshirishni rag'batlantirish mumkin.

4. **Raqamli texnologiyalarni kengaytirish:** Kredit jarayonlarini avtomatlashtirish va raqamlashtirish nafaqat jarayonlarni tezlashtiradi, balki mijozlar uchun qulaylik yaratadi va moliyaviy jarayonlarning shaffofligini ta'minlaydi.

5. **Monitoring va nazoratni kuchaytirish:** Kredit portfelining holatini muntazam kuzatib borish, ichki audit va monitoring tizimlarini kuchaytirish orqali kredit to'lovlari bo'yicha kechikishlarning oldini olish mumkin.

6. **Xalqaro tajribani o'rganish va joriy etish:** Xalqaro standartlarga muvofiq boshqaruv tizimini ishlab chiqish, yetakchi banklarning tajribasini o'rganish va tatbiq etish orqali banklar kredit portfelining sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Kredit portfeli sifatini oshirishga yo'naltirilgan ushbu chora-tadbirlar banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, mijozlar ishonchini oshirish va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shish imkonini beradi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro standartlarga moslashish orqali tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishi va moliyaviy xizmatlar sifatini yaxshilashi mumkin. Banklar uchun ushbu tavsiyalarni amalga oshirish barqaror va samarali kredit siyosatini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Manbalar ro'yxati

1. **Malikova, D. M., Xamroyev, Y.** - "Tijorat banklari kredit portfeli va uni samarali boshqarish". CyberLeninka.ru.
2. **Narzullayev, A. M.** - "Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarish va diversifikatsiya qilish". CyberLeninka.ru.
3. **Ziyodilloev, X. R.** - "Tijorat banklari kredit portfeli tahlili va uni optimallashtirish yo'nalishlari". XXI asr: fan va ta'lim masalalari ilmiy elektron jurnali, 2022.

4. **Komilov, Elyor Umidovich** - "Bank-kredit portfelini optimallashtirish yo'llari". An international scientific journal "Nauchniy impuls", 2023.
5. **Djuraeva, Dildora Buriyevna** - "Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishni takomillashtirish yo'llari". International Scientific Online Conference.
6. **Adilov, Mirkomil Miralimovich** - "Tijorat banklari kredit portfeli samaradorligini oshirishda kredit siyosatining o'rni va ahamiyati". Finance.tsue.uz.
7. **Usmonov, Farrux Botir O'g'li** - "Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish". Bachelor thesis, Tashkent Finance Institute, 2023.
8. **Ibroximov, Ilhomjon Shavkatjon o'g'li, Yorqinjon, Adhamov Umidjon** - "Tijorat banklarining kredit portfelini diversifikatsiyalash va ularni takomillashtirish yo'llari". Presented at "Innovative Academy" online conference.